

Lewis Grassic Gibbon

James Leslie Mitchell (müstear adıyla “Lewis Grassic Gibbon”) 1901’de İskoçya’da the Mearns’taki bir köyde doğdu ve çocukluğunun büyük kısmını orada geçirdi. Romanlar, kısa hikâyeler, denemeler, bilim kurgu çalışmaları kaleme almıştır ve eserleri onun dine, arkeolojiye, tarihe, sol siyasete ve bilime olan yoğun ilgisini yansıtmaktadır. Ortadoğu’da yaşadığı askerî deneyimler onun ilk kısa hikâyelerine ve sonraki çalışmalarının birçoğuna ilham kaynağı oldu. En ünlü çalışması *A Scots Quair*’i oluşturan *Sunset Song* (1932), *Cloud Howe* (1933) ve *Grey Granite* (1934) adlı eserleri peş peşe yayımlandı ve İskoç yazınında bir köşe taşı haline geldi.

Son hızla yazmayı sürdürürken, 1935’te aniden öldü ve geride bitmemiş bir İskoç romanı olan *The Speak of the Mearns*’ı bıraktı. Zaman içinde, bu çalışması (1982) ve onun döneminin önde gelen yazın ve bilim insanlarından biri olduğunu gösteren birçok projesi yayımlandı.

Sermet Yalçın

1958’de Bursa’nın Mudanya ilçesinde dünyaya geldi. Aslen Artvinlidir. 1977’de Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü’ne girdi. 1982 başlarında siyasi nedenlerle tutuklandı. Ankara 2 No.lu Sıkıyönetim Mahkemesi’nde görülen Türkiye Komünist Partisi Ankara toplu davasında, parti yöneticilerinden olduğu gerekçesiyle 12 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Bu cezanın o zamanki infaz yasasına göre karşılığı olan yaklaşık beş yılın tümünü Mamak Askerî Cezaevi’nde geçirdi ve okuluyla ilişkisi kesildi. Aralarında *Bolşevizm ile Emperyalizm Arasında Türkiye* (Bülent Gökay), *Kanuni ve Çağı* (Ed. Metin Kunt, Christine Woodhead), *Doğu ile Batı Arasında Osmanlı Kenti* (Edhem Eldem, Daniel Goffman, Bruce Masters) gibi tarih çalışmalarının, *Halkın Sesi* (Jean Vautrin), *Köle* (Hans Kirk, Yordam Edebiyat) gibi edebî eserlerin de bulunduğu birçok kitabı Türkçeye çevirdi. Editörlüğünü de yaptığı Lena Yayınları’nı kurarak *Öteki Stalin* (Yuriy Jukov), *STALİN İktidara Giden Yol* (Yuriy Yemelyanov), *STALİN İktidarın Zirvesinde* (Yuriy Yemelyanov), *Devrimci Manifesto* (Kolektif), *Ermeni Devrimci Federasyonu (Taşnaksutyun) Kısa Tarihi 1890-1915* (Afşin Burak Umar) gibi kitapların okurla buluşmasında aracı oldu. Bazı sosyalist dergilerde yazıları çıktı. Halen Ankara’da yaşamaktadır.

Eserin orijinal adı:

Spartacus

(1933)

LEWIS GRASSIC GIBBON

SPARTAKÜS

ROMAN

TÜRKÇESİ

SERMET YALÇIN

*yordam
edebiyat*

Yordam Edebiyat: 126 • **Spartaküs** • Lewis Grassic Gibbon • ISBN 978-9944-122-77-1
Türkçesi: Sermet Yalçın • Düzeltme: Beste Bal - Safa Enis Sağlık
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • Sayfa Düzeni: Gönül Göner
Birinci Basım: Eylül 2009 • İkinci Basım: Ekim 2013 • Üçüncü Basım: Temmuz 2022

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

SPARTAKÜS

ROMAN

SPARTAKÜS

James Leslie Mitchell

Sen ki özgürlük için yaşadın, karanlık
Henüz tam çökmemişti; ve az bir ışık
Kör etmişti insanların gözlerini, ve tan vakti
uzak ve belirsizdi –aptalca bir hülya, sanki bir rüya!
Körlemesine akıp giden günler ve yollar unutulsa da
Ne senin adın ne amacın, hiçbiri solup gitmedi asla!
Deliyor karanlık göklerini puslu zamanın, senin
okyanusun ahenkli mırıltısı misali ışığın ve sesin
Evet, senin göçebe ordunun gözü kara ölüme yürüdüğü
Çoğunun şanlı bir kavgada döküldüğü
Ve Appia Yolu boyunca dizili
Gıcırdayan çarımihları görmediği zamanki gibi

Rüzgârların koşusu, ah Güçlünün külleri!
Fakat boşdu sonsuzluğun kükremeleri
Savaşan İspartalı köleden yükselen naraları
Kıyıları döven dalgalar un ufak edecek uçurumları
Ve unutmak asla mümkün olmayacak belli
Dünyaya kölenin efendiliğini getiren seni!

I AYAKLANMA

Kölelerin Toplanması

*İsa'nın çarmıha gerilişinden yüz yıl önce,
İtalya'da bir bahar vaktiydi*

[1]

KLEON, Capua'dan gelen haberleri duyunca, bir sabah erkenden kalktı; *litteratus* [eğitim görmüş]* ve zincirlerinden kurtulmuş bir köle olarak, efendisinin odasının kapısından içeri sessizce süzüldü ve gırtlığını kestiği adamın bedenini kendisinininkinden bile beter bir vaziyete gelecek şekilde doğradı ve yeninde kanlı bir bıçak, göğsünde ise Platon'un *Devlet*'i saklı halde Roma'dan kaçtı.

Güneye doğru yola koyuldu, düz yoldan değil, *via terrana* [araziden]. Gündüzleri gizlendi, geceleri uçarcasına ilerledi. Soluk benizli, yeşil gözleri bezgin bezgin bakan bir adamdı. Tanrı'ya hiç mi hiç inanmazdı ve kadınlardan haz alması mümkün değildi. Çenesinin altında, Athena'nın miğferli başının resmedildiği, mavi renkte bir dövme bulunuyordu. Bu onun Athena'nın soyundan geldiğini gösteriyordu, kıtlık zamanı babası tarafından Korint köle pazarında satılmış olsa da.

Satılmasının ardından, yirmi yıl boyunca, İskenderiye'de zengin bir tacire sevgililik yapmıştı. Tacir esmer derili, iriyarı, göbekli bir adamdı. Unutulup gitmiş Kenan Tanrılarına inanırdı; zira Sur şehrinde doğmuştu. Kleon okuma yazmayı, hesap yapmayı, harp çalmayı ve hane kadınlarıyla edep sınırlarını aşan biçimde dans

* Köşeli parantez içindeki açıklamalar Türkçeye çevirene aittir.

etmeyi öğrenmişti. Sık sık tacirin bakışları önünde soyunuyor, genç bedeninin titreyen beyaz teni, çaprazlama ince, mavi çizgilerle kaplanana dek ince bir tel kırbaçla dövülüyordu. Bunu seyreden tacir izlediği sahne karşısında kendinden geçiyor, onunla birlikte titriyordu. Ardından genç oğlana banyo yapmasını, güzel kokular sürünüp hoş giysiler giymesini emrediyor, sonra, gece karanlığı çöktüğünde, İskenderiye yıldızlarının altın pusu altında, Kleon'a geliyordu.

Ve Kleon böylece çocuksu merakın tutkun bakışlarını unuttu gitti. Ve annesinin gözyaşları içindeki yüzünü... Ve de Korint'in mavi tepelerindeki kuşları ve küçük hayvanların gelip gittiği partikaları...

Kleon, öğleden sonraları, tacirin evinin avlusunda, efendisinin ayaklarının dibine oturuyor, ona yüksek sesle bir şeyler okuyor, parşömen kâğıtlarını kendisine öğretildiği gibi açıp yeniden sarıyordu. Grekçe, Latince ve Süryanice okuyabiliyordu ve efendisinin zevki uğruna kitap satıcılarını hiç bıkmadan dolaşiyor, efendisinin çok sevdiği öyküleri arıyordu. Baalim ve Ashtaroth hikâyeleri, Ana Tanrıçaların müstehcen döllenen öyküleri, Grek Ataretos'un *Dokuz Tecavüz*'ü, tümü erkeklerin kadınlar hakkındaki karanlık, gizli ve sarhoş edici hayallerine dair, adı sanı belli olmayan adamların isimsiz çalışmaları, çeviriler, yeniden çeviriler... Arap ve Hint öyküleri okurdu. Kökleri çoktandır kaybolmuş gitmişse de, Uç Ülkelerden masallar, Çin'den ve ötesinden... Tacir başını sallar, hazza gark olmuş halde inler ve bir kâsenin içindeki anasonla tatlandırılmış ballı şerbetten yudumlardı; zira fazla alkolden kaçınmaya çalışan bir adamdı.

Ve Kleon aşkı unutmamıştı; fakat nefret etmeyi unutmamıştı. Yine de zamanla o da gelip geçti, dizlerinin üzerine çökmeye ve tel kırbaç şaklamaya devam etse de. Zira o, kadın öykülerinden ziyade diğer kitapları okumuş ve nefret etmenin aptallık olduğunu görmüştü. Büyük adamlar hayatın anlamını, kaderin yapısını, Tanrıların aşklarını, acınının, baskınının, ölümün nedenini, erkek kö-

lelerin şehvet için kullanılmasını ve erkek kölelerin erkeklere hizmetini sorgulamışlardı. Ve bütün bunların ilahi bir planın parçası olduğunu keşfetmişlerdi.

Böylece bir süre sonra, çılgın bir varlık olduğuna kanaat getirerek Yüce Tanrı Serapis'e iman etti.

Fakat yirmi bir yaşındayken, o ve Okkulus adlı bir zenci, artık tacire haz verecek yaşı geçtiklerinden, Roma'dan gelmiş bir sirk eğitimcisine satıldılar. Yolculuk sırasında Okkulus kelepçelerini kırmayı başardı ve Kleon'u da çözdü. Birlikte geminin kaptanını boğup Romalı sirk eğitimcisini güverteden aşağı attılar. İsyan çıkaran tayfa da onlara katıldı ve Beyaz Adalara doğru dümen kırıp Thoritos adlı, uzun boylu ve bir eli noksan bir İberyalı'nın korsan filosuyla birleştiler. Adamın bir mağarada bulunan gökten düşmüş bir taşa ibadet ettiği söyleniyordu ve Sosyal Savaşlar sırasında büyük bir hazinenin sahibi olmuştu.

Thoritos'un akınlarda ele geçirdiği çok sayıda karısı vardı. Bunların içinden bıkmış olduğu iki tanesini Kleon'a hediye etti; çünkü içinde bu Yunan'ın zekâsı ve bilgisine karşı büyük bir aşk yeşermişti. Ve Kleon kadınlara baktı ve allak bullak oldu ve korsanlar kahkahalarla güldü. Ve Kleon kadınları yatağına aldı, bundan nefret ederek, içinde hiçbir şehvi arzu olmadan. Ve onlar Kleon'u öptüler, aşkın içine çekerek, gözlerini yaşlarla doldurarak... Ve genç adamın kalbini saran buzdan duvar kırıldı.

Derken büyük Beyaz Adalarda, onun rüzgârlı kıyılarından gizlice yelken aç aça on yıl geçti. Thoritos birçok rotayı haraca bağladı ve serveti arttıkça arttı ve Kleon onun birinci kaptanı oldu. Fakat gemileri bir türlü sevedemedi; denizi, batıya doğru bakan bir terasta kurulu yatağındaiken seyrettiği adalar dünyası sükûnet içine girerken, onun o uzun, ametist rengi öğlen vakti görüntüsünü, sesini ve kokusunu giderek daha da fazla sevmesine rağmen. Başucuna çöken Thoritos'un kadınlarından biri şarkı söyler ve yüzünden sinekleri kovalardı ve ona soğuk şarap getirirdi, gündüz rüyalarından uyandığında. Ve Kleon şarabı içer ve tekrar şeker-

lemesine dönerdi. Uyurdu belki, ama çok az, daha ziyade öylesine uzanmaya devam ederdi düşünceler eşliğinde. Ve kadınlar, o uzanırken çıkardığı iniltileri dinler ve bir Tanrı'nın rüyalarında onunla birlikte olduğuna hükmederlerdi.

Fakat o aslında düşünürdü; düşünceleri bıçak gibi keskinleşene kadar: İnsan ne için yaşardı ve bütün bu hayata niye katlanırdı? Zira bir sonraki gün aynı güneşle geliyor, gece aynı yıldızlarla iniyordu. Ne Tanrılar vardı, ne de başlangıçlar ve bitişler; ne doğumdaki acıyı ve kanı bir tasarlayan vardı, ne de ölümdeki acıyı ve kanı. Sadece sık sık anlatılan, anlatılmaya da devam eden ve ne mantığı, ne uygunluğu, ne de doğruluğu bilinen bir öykü vardı: İnsanlar sığırtmaç tarafından güdülen hayvanlardı; sığırtmacın kendisi de ağzı salyalı bir aptaldan başka bir şey değildi. Ve talan ettiği kitap dükkânlarını düşünürdü ve büyük Atinalının gördüğü düşü, sığırtmaçların mükemmel devletteki erdemini. Ve bunun yalnızca aptalca bir rüya olduğunu bilirdi; fakat yine de ondan hoşlanırdı ve rahatlamak için ona başvururdu. Ya da uyanır ve yanındaki kadını yatağının içine çekerek yüzünü onun göğüslerinin huzuruna gömerdi.

Ve yıllar zayıflayan bir soluk gibi geçti, ta ki bir şafak vakti uyanıp da kendini bir grup arkadaşıyla birlikte, Roma köle pazarının *ergastulum*'unda [hapishane], ayakları beyaza boyalı halde, elde ettikleri gücün kefaretilerini acıyla öderken bulana kadar. İskenderiye buğday rotasına yönelik bir akın sırasında, görünümünü yanıltıcı biçimde değiştirmiş bir kadırğa tarafından ele geçirilmişlerdi.

Lucius Julius Pacianus'ün kölebaşısı onu ve başka üç arkadaşını daha satın aldı ve onları Palatine'deki villaya getirdi. Pacianus'ün bizzat kendisi gelip onları kontrol etti. Duygusuz, kasvetli gözleri, mezar kadar ciddi bir suratı vardı ve şimdiki kadar konsül yapılması gerektiğine inanıyordu. Gün ışığında, ucu gümüş işli yeşil tüniğiyle, taranmış, yağlanmış sakalıyla ayakta dikilip önce Kleon'u, ardından da bir başkasını işaret etti.

“Şu ve şu. Böylece daha emniyetli olacaklar.”

Sırtarak yaklaşan iki Libyalı onu kısıkvrak yakalayıp sırtüstü devirene kadar Kleon hiçbir şey anlamadı. Sonra onların yanlarında, üzerinde su buharları tüten bir metal tas getirdiklerini gördü. Ve de iki küçük bıçak...

Ve aniden, yüreğini burkan bir keskinlikle, olanca canlılığıyla denizin kokusunu anımsadı. Ve de kadınlarinkini... Ve bir daha da asla öyle anımsamadı onları.

[11]

Capua'ya doğru yola koyuluşunun üzerinden üç sabah geçmişti ki, karanlığın kıyısında uyandı ve tepesinde, ona doğru eğilmiş iki adam buldu. Biri elinde esnek bir ip tutuyor ve kamburu çıkmış vaziyette ve salyalı dudaklarla ona bakıyordu. Taze gün ışığı Kleon'un yüzünü benek benek yapmıştı ve burnu çiyile ıslanmış asmaların kokusunu aldı. Gülerek doğruldu ve boğazını açtı.

“Hazırım,” dedi.

Adamlar ürkerek tehditkâr bir havayla geri sıçradılar. Bunun üzerine ayağa fırlayan Kleon, en yakınındakine bıçağını salladı. Adam bir küfür savurarak yana doğru atladı. Kleon tekrar güldü. Göğsündeki *Devlet* tomarı yere düştü.

“Gırtlak kesmek hız gerektirir, domuz herifler.”

Sonra durup onları inceledi. Çobanlardı. Keçeden yapılmış gri tünik giymişlerdi; ayakları ve bacakları çıplaktı. Başlarında da koni biçimli şapkalar bulunuyordu. Biri uzun boylu, kızıl saçlıydı; uykulu gözleri ve kıvrımlı dudaklarıyla belli ki Galyalıydı. Diğeri nin boyu daha kısa, tipi de farklıydı ve elinde ip olan da oydu. Adamın alnı ve çenesi, düz, sivri burun hattından itibaren aşağı ve yukarı dimdik uzanıyordu. Ve onun gözlerine bakan Kleon, bunların çılgınlık noktasına varmış bir sapığın gözleri olduğunu fark etti.

“Bu boğma ipi niye?” diye sordu *literatus*.

“Neden olmasın?” diye karşılık verdi uykulu gözlü çoban, arkasına bakarak. Kısa boylu adam, dişlerini göstererek sırttı.

“Romalı bir köle için uygun bir son.”

“Siz de köle değil misiniz?”

“Öyleydik – dün.”

“Yani siz de Capua’yı duydunuz?”

Galyalının uyku akan gözlerinde bir ışık parladı. “Biz de Capua’yı burada gerçekleştiriyoruz,” dedi ve sonra safça devam etti: “Seni işte bu yüzden boğacaktık, özgür ve öldürme hakkı olan adamlar olduğumuzu göstermek için.”

Kleon *Devlet*’in kopyasını yerden aldı:

“Ben de bir köleyim. Capua’ya gidiyorum. Siz de benimle gelin. Çarmıha yan yana gerilelim.”

Adamlar ona kaşlarını çatarak baktılar ve yerlerinden kımıldamadılar. Kısa boylu adamın dudakları, çürümüş dişlerini ortaya sererek tekrar aralandı.

“Sen ya deli ya aptal ya da uğursuz bir kâhinsin. Yazık ki erken uyandın. Senin göğsünü açıp kalbini Kokolkh’a sunacaktım – her ne kadar Brennus, sadece bir Galyalı olan şu mahluk buna karşı olsa da.”

“Bir kurban ha?” diye soğuk bir ifadeyle dalga geçti Kleon. “Senin Tanrı’nı duymamıştım. Bana ondan bahset buradan giderken. Burası saklanmak için kötü bir yer; tepelere ulaşmalıyız.” Sonradan aklına gelmiş gibi, soğukça, “Hayatıma kastetmeye kalkacak herhangi birinin bağırsaklarını acıyla düğümleyecek bir tılsım taşıyorum,” diye de ekledi ardından.

Bir tepe sırtının üzerinde çimenlik bir çukur buldular ve gündüz saatleri boyunca orada çöküp beklediler. Aşağılarında kırlar bahar sıcağında mavi mavi uzanıyorlardı. Kuzeye doğru parıldayarak ilerleyen nehirden bir kurdele görünüyordu. Bir ara sürüsünden ayrılmış başıboş dolanan bir keçi yavrusu yanlarına doğru yaklaşınca kısa boylu adam hayvanın üzerine atladı ve onu saklandıkları yere getirdi. Keçi yavrusunun kanını içtiler; fakat gırtlakları çiğ eti yutamayacak kadar kurumuştü. Kısa boylu adam hayvanın yüreğini, plaka biçimindeki bir taşla deldi ve onu törensel bir edayla güneşe doğru tuttu. Brennus sırtıttı. Kleon bağdaş kurup oturdu ve sakin bakışlarla töreni izledi.

“Kokolkh kim?” diye sordu.

“Ben İberyâ'nın kuzey kıyısından geliyorum,” diye karşılık verdi kısa adam, “ama İberyalı değilim. Adım Titul ve halkım, dünyanın ucunda, Batı Denizi'nin ta içlerinde yaşayan bir ırkın son temsilcisi. Bu halk büyük bir halktı; fakat onlar, Tanrı Kokolkh'a kurban sunmayı ihmal ettiler. Böylece o da onların ülkesini çamur ve kuma boğdu ve sular yükseldi ve tüm ülkeyi yuttu.” Dinsel törenin etkisiyle kendinden geçmiş bir halde bir süre sustu; ardından çok tekrar edilen bir öyküyü, bir ilahi okur gibi aktarmaya başladı. “Fakat atalarım kayıklara doğru kaçıştılar ve Kokolkh onların kaçmasına izin verdi. Onlar onu gördüler; adaların üzerine bir bela gibi çöken ateşlerin ışığında kendini gösteren Tanrı'yı. Yılanlardan sakalı vardı ve başının üzerindeki kocaman tüylerle bir güneş gibiydi.”

Bu hızla geveleme biçimindeki ilahi sona erdiğinde, Kleon doğrular biçimde başını salladı. “O, Atlantis Adası'ydı; Platon da anlatır bunu. Ki sen onun adını hiç duymamışsındır. İyi de, bu kötü Tanrı'ya niye tapıyorsun peki?”

“O, acı ve hayattır,” dedi Titul ve bilinemezci Brennus ile ateist Kleon'un bakışları altında, yüreği törensel bir edayla yemeye başladı. Güneş batıya doğru yuvarlanıp gidiyordu. Brennus ellerini dizlerinin etrafında kenetledi ve kaba kölelerin kırık Latincesiyle bir şarkı söylemeye koyuldu:

“Arzu ettiklerim şunlar:

Kazıklar kenti

Ve karanlık odaları

Evimin

Ve kıvrılan duman

Ve ay

Vahşi sığır böğürüyor ormanda:

Dönmek kısmet olmayacak mı?”

“O bir şair,” dedi Titul ve vızıldamaya başladı. “Müthişti yok olan Batı Adası'ndaki eski şairler.”

Brennus esnedi. “Onlar aptaldı. Zira boğulup gittiler. Haydi uyuyalım.” Tekrar esnedi ve gözlerini kapadı ve güneye doğru baktı. “Şu ırmağın karşı tarafında büyük bir çiftlik var.”

Kleon onayladı. “Akşam karanlığında yaklaşım köleleri serbest bırakmayı deneyelim. Eğer yeterince kalabalık bir grup oluşturursak, gladyatörlere katılmak için açıktan yürüyerek ilerleyebiliriz.”

Titul kalın dudaklarını yaladı ve aynı zamanda hafif sisin içini dikkatle süzdü. “Belki kadınlar da vardır orada – efendilerin kadınları.”

Güneşin ısıttığı çimenlerin üzerine boylu boyunca uzanmış Brennus yarı uykulu bir halde kedi gibi mırladı. “Hiçbir kadın Galyalı kadınlar gibi olamaz. Ah Tanrılar, Tanrılar, hiçbir! Ve bunlar beni güneye getireli beri bir tanesine bile sahip olamadım; bu bahar dördüncü yıl oluyor. Geniş göğüslü ve kocaman kalçalı... Ve biz onlara karşı taarruza geçmeye alışkındık. Tanrılar! Ah, söyle ellerinin altında gözyaşı döken güçlü, sıcak bir kadın olacak ki!”

“Batı Adası’nda,” dedi Titul, “müthiş kadınlar vardı orada.”

[III]

Ertesi gün Kleon, grubuna ırmağın sığlaştığı bir noktanın kıyısında mola verdirdi. Yanında kırk adam, üç de kadın vardı. Erkeklerin yarısından çoğu uzun boylu, zayıf, güneşin kararttığı Galyalılarıydı. Her günbatımında, *horreum* [ahır, çiftlik ambarı] burları öterken, içine kapatılıp zincirlendikleri kulübelerin pisliğinden derilerinin rengi hâlâ mat çobanlar... Gözyaşı dökmek, şarkı söylemek, gözlerini bir noktaya dikip dalmak, yarışma ve güreşme konusunda birbirlerine meydan okumak üzere durmuşlardı. Brennus’ü lider olarak seçen, artık canları çıkmış adamlar, yere çökmüş, üç kadın esirin kullanım hakkı için zar atıyorlardı.

Şafak vaktinden beri ıssız kırlar boyunca yürümüşlerdi. Çoktandır dökülmüş kan damlaları gibi, salkım salkım üzümler asılıydı terk edilmiş bağlarda. Ortalıkta çobansız, dağılmış sürülere ait başıboş hayvanlar dolaşıyordu ve *horrea* sımsıkı kilitli ve demirliy-

di. Galyalılar binaları yağma ettiler ve topladıkları kuru otları tah-ta çıkıntılarının altına yığarak ateşe verdiler. Taştan yapıldıkları için yakamadıkları evlerde *atrium*'u [orta avlu] dışıyla kirlettiler ve aynı pisliği *peristyle*'yi [orta avluyu çevreleyen sütunlar] süsleyen heykellerin suratlarına da sürdüler. Gün içinde kırlarda ilerledikçe yangınlar azalıp tek tük bir hal aldı.

Galyalılar, çobanlar ve ırgatlardan oluşuyordu; fakat diğerleri, *ostiarii* [kapıcı], *pistore* [fırıncı, değirmenci], *coqui* [aşçı], yatak odası ve hamam kölesi gibi sıradan ev köleleriydi. Bunların dokuzu Grek'ti; siyah saçlı, cin bakışlı, yüksek ve tiz kahkahalar savuran soluk tenli adamlar. Sanki bu özgürlüğün uzun sürmeyecek bir rüya olduğunu ve korunaksız toprakların rüzgârlarında paramparça olacaklarını bilir gibiydiler. Sırtları yara izlerinden çentik çentikti; zira onların hanımı, C. Gaius Petronius'un karısı olan ve iyi kamçılanan bir kölenin gönülden itaat edeceğine bütün kalbiyle inanan Petronia'ydı. Şimdi o, üzerinde sadece ketenden bir çuval elbise, her tarafı toz içinde, gözleri hiçbir şeyi görmez vaziyette, dev bir Galyalının saçını kavrayan elleri tarafından çekilip sürükleniyordu. Adam bir dikenli çalıdan bir dal kesmiş, arada bir çuval giysiyi kaldırıp elindeki kadına, kolunun var gücüyle yapıştırıyordu. Kadının iki kızı, dehşet içinde yüzleri ve faltaşı gibi açılmış gözleriyle annelerinin yanı sıra koşturuyorlardı. Galyalı onları dövmüyordu; canı çekiyordu onları çünkü.

Adamların beşi zenciydi. Aşçılık ve yatak odası hizmetkârlığı yapıyorlar, tuhaf, yarı anlaşılmaz bir Latinceyle bir şeyler geveliyorlar, sadece meşakkatli günlerinden tanıdıkları, önlerinde uzayıp giden kırlara ürkmüş gözlerle bakıyorlardı. İçlerinden biri evin celladıydı. Giysisinin yenlerinin içinde iki kılıç taşıyor, anlamsız bir şekilde gülümseyerek yürüyordu.

Öte yandan evin kadın köleleri *literatus* Kleon'un emriyle arkada bırakılmıştı. Zira ilerlemeyi yavaşlatabilirlerdi. Onlar ağlaya sızlaya, grubu millerce arkadan takip ediyorlardı. Kimisi çocuk, kimisi ise Petronius'un odalarından alınan ganimetleri taşıyordu.

Bu yüzden arkada, geniş bir bataklık bölgesinde yollarını kaybetmişlerdi.

Şimdi yine akşam yaklaşmaktaydı ve sığılğın kıyısındaki mola yerinde Kleon, eliyle, Brennus ile Titul'ü yanına çağırdı. Petronius'ün kölelerini özgürlüklerine kavuşturmalarının ardından, köleler onları hiç tereddütsüz liderleri olarak seçmişlerdi. Galyalılar Brennus'ü, İyonyalılar Kleon'u ve zenciler de Titus'ü.... Bir kısmı gladyatörlerin ayaklandığını duymuştu; bir kısmı da bunun sadece bir söylenti ve o günkü ayaklanmanın akıbetinin de çarmıh olduğuna inanıyordu. Bunlar öfkelerini kırların ve sendeleyerek yürüyen hanımlarının bedeninin törpülediği adamlardı.

Brennus, Galyalıların arasından çıkıp yaklaştı uykulu gözlerle. Zor şer, patlata patlata, Petronia'nın sandaletlerini geçirmişti ayaklarına ve onları yere sürterek geliyordu. Ve yürüdükçe, bir zamanlar kadının giydiği yeşil elbise hışırdıyordu üzerinde; çünkü kadının odasına ilk ulaşan o olmuştu. Belinde bir bıçak ve bir sapan, omzunun üzerinde de kilden yapılmış bir torba gülle taşıyordu.

“Şuraya bak,” dedi Kleon.

Ellerini gözlerine siper edip İtalya'nın günbatımı sükûnetinin içlerine doğru baktılar. Karşıdan bir metal parıltısı göze çarpıyordu. Atlı bir asker grubu ırmak geçidine doğru yaklaşıyordu.

“Efendiler,” dedi Brennus, elleri titreyerek. Kleon soğuk bir horgörüyle baktı ona, ne korku ne de umut emaresi taşıyan bakışlarla. Ve Brennus bu bakışı yakaladı ve titremeyi kesti. “Pekâlâ, kadınların ve özgürlüğün sonu geldi işte.”

“Kadınların boğazını keseriz,” dedi Titul, dudaklarını yalayaarak. “Fakat evvela savaşaçağız.”

Üç liderin emriyle grup geçit yerini yukarıdan gören bir tepeliğin üzerine tırmandı. Tepede büyük taşlar, eski zaman insanların inşa ettikleri bir tapınağın kalıntıları vardı. Bu taşlarla köleler bir duvar örmeye koyuldular. Uzun saçlarını yüzlerinden geriye doğru fırlatan Galyalılar korkularını bir tarafa bırakmış, edepsiz şakalar eşliğinde, soluk soluğa, sıkı bir çalışmaya girişmişlerdi. Ardından çoban sapanlarını çözdüler ve her kösele sıırma yu-

varlak bir kil gülle yerleştirdiler, aynen saldırgan kurt sürülerine karşı yaptıkları gibi. Zenci cellat kılıçlarını sıyırmış, geçide doğru, delice bir öfke taşan bakışlar eşliğinde, gülerak bakıyordu. Fakat İyonyalılar sessizlik içinde taş duvarı örmeye devam ediyorlardı. Derken ilerinden biri, en ge olanı, diğerlerine dönüp seslendi:

“Annelerimizin anlattığı Delos limanındaki gemileri görmek vardı aklımda.” Ve onlara doğru tuhaf, ürküntü dolu bir gülümseme gönderdi. Daha yaşlı adamlar mırıldanarak yüzlerini öteye çevirdiler, fışkırdı fışkıracak Grek gözyaşlarını gizlemek için.

Üç kadın, tepeciğin zirvesindeki çukurda çömelmiş bekliyordu. Petronia dizlerinin üzerinde oturuyor, yarđ kör gözlerle dalđın dalđın bakıyordu. Bir zenci, kadının yüzüne pislik fırlattı ve “Ya-tağına erkekler yerine akallar üşürecek,” dedi ona. Kleon soğukça gülümseyip aşağı, geçide doğru baktı.

Atlılar artık iyice yaklaşmıştı. Sayıları yarđm bölük kadardı; bu, metal tozlukları, göğüslükleri ve sorguçlu miğferleriyle, Greklerden ödünç alınmış yeni tarza uygun, zırhlı ve silahlı bir ağır süvari grubuydu. Birliğin başında orta yaşlı, vakur görünümlü iki subay bulunuyordu. Kleon’un gözlerine vuran, batan güneşti; askerlerin gözlerine çarpan ise onun adamları ve derme çatma savunmasıydı. Bir haykırış yükseldi:

“Köleler!”

Bunun peşinden bir kakhaha tufanı patladı. Süvariler sular sırata sırata geçidi aşmaya başladılar. Derken, bir emirle dağılıp aşağıdan tepenin etrafını çevirdiler. Subaylardan biri elini kaldırıp askerleri durdurdu ve Kleon’a doğru seslendi:

“Bok herif, takipçilerinden teslim olanlara yüz kamçı ve maden ocağı... Aksini yapanlara, eğer kılılarımızdan kurtulurlarsa, armıh... Seçim yapın! Derhal!”

Kleon’un arkasında duran, yürüyüş boyunca Petronia’yı döven dev Galyalı, çubuğunu bir yana bıraktı ve yerden sökerek aldığı kocaman bir taş parçasını kaldırdı. Daha subay konuşmasını bitirmemişti ki, taşı havada, yeterince hız kazanacak biçimde, iki

üç kez çevirdi. Ardından fırlattı. Taş havayı yarıp uçtu; gidip bir askeri atından devirdi ve hayvanın belkemiğini kırdı. At acı bir sesle kişnedi. Kölelerden vahşi bir kakhaha tufanı yükseldi. Her boyuttan taşları kaptıkları gibi atlıların üzerine fırlatmaya başladılar. Sadece Kleon hareket etmeden duruyor, dağılan atlıları izliyordu. Bunlar olup biterken, köleler ve askerler bir kadın çılgılığıyla irkildiler aynı anda.

“Baba! Petronius! Babacığım!”

Petronia'nın kızlarından biri tepeciğin zirvesindeki duvarın üzerine tırmanmaya çalışıyordu. Titul kızı saçlarından yakalayıp durdurdu. Kız ağlaya ağlaya dizlerinin üzerine çöktü ve kollarını savurmaya başladı. Titul kalın dudaklarını yaladı.

“Evet, o Petronius'ün ta kendisi.” Güldü ve zenci celladın kılıçlarından birini kaptı. Sonra tek kelime etmeden kızı çevirerek elbisesini yırttı ve onu sırtüstü dizinin üzerine yatırdı. Kızın bedeni akşamın alacakaranlığında bembeyaz parladı; ve kılıç, batan güneşin son ışıkları altında, havada bir an törensel bir edayla asılı kaldı ve ardından haşince kızın göğsüne doğru inişe geçti. Fakat Kleon öne doğru eğilip Titul'ün kolunu yakaladı.

Sonra Petronius'e seslendi: “Karın ve kızların elimizde. Biraz daha yaklaşın da, gırtlaklarını keselim onların.”

Petronius, biraz önce onları maden ocağı ya da çarmıhla tehdit eden subay, bir çılgık attı ve eyerinde öne doğru yıkıldı. Yaşlı bir adamdı; Sosyal Savaşlarda sergilediği zalimlikle ün salmıştı. Kleon, baktığı tepeden, onun tekrar kendini toparlayışını ve üzengilerinin üzerinde yeniden doğruluşunu izledi. Adamın yüzü, tıpkı diğer tüm askerlerinki gibi, artık seçilemiyordu; fakat sesi, akşam sessizliğinde tepe yukarı berrak bir biçimde tırmanıyordu:

“Kadınları teslim ederseniz, gidebilirsiniz.”

Kölelerin tarafından bir kakhaha uğultusu yükseldi. Titul, çılgın, yarı uyuklayan gözlerle, kılıcı bir kez daha savurdu. Lakin *literatus* Kleon yine engelledi onu.

“Peki bizi takip etmeyeceğinizden nasıl emin olacağız?”

Askerler aralarında görüştüler. “Güvenceniz şu ki, üzerlerine saldıramayacağımız kadar güçlü bir köle grubu, geçidin üç mil kadar uzağında kamp kurmuş durumda.”

Kleon güneşin batmış olduğu karanlık ufka doğru çevirdi bakışlarını. Romalılar doğru söylüyordu; kamp nöbetçilerinin yakıtığı ateşlerin pırılısını görüyordu. İçinde efendilere emretmekten dolayı hissettiği soğuk bir neşeyle hızla karar verdi.

“Askerlerini geri çek, Petronius; biz de kızlarını aşağı göndereyim. Petronia’yı ancak geçidi aştıktan sonra serbest bırakırız.”

Süvari grubu belli belirsiz hareket etti. Bir kısmı atlarını tırıs kaldırarak, karanlığın içinde yükselen ritmik nal sesleri eşliğinde uzaklaştı. Kleon, kızı Titul’un pençesinden kurtardı. Kız tepeden aşağı, yarı kendinden geçmiş halde, sendeleyerek inmeye başladı. Sonra hadım *literatus*, Galyalıların gülerek Brennus ve diğer kızın etrafını sarmış olduklarını fark etti. Birden midesi bulandı ve grubu yararak ilerledi. Kıza doğru bakmadı bile.

“Koş!”

Kız tepe aşağı hızla, hâlâ beklemekte olan on atlıya doğru koştu. Şarkı söyleyen, kahkahalar savuran köleler kızın ardından küçük tepeden indiler ve suları yararak geçidi aşmaya başladılar. Dev Galyalının sımsıkı tuttuğu Petronia, grubun ortasında sürüklenerek götürülüyordu. Karşı kıyıya henüz ulaşmışlardı ki, kulaklarına tekrar ritmik nal sesleri gelmeye başladı. Derken her yanı saran karanlığın içinden, daha önce atlarıyla uzaklaşmış süvariler fırladı. Aynı sırada Petronius ve on adamı da geçidi geçmeye koyuldu.

Kleon budalaca davrandığının farkına varmıştı; ama artık çok geçti. Bağırды:

“Dağılın! Köle kampı batı tarafında.”

Sonra atlılar kölelerin üzerine atıldı. Zenciler acı çığlıklarla kaçtılar. Cellat dışında hepsi... O, kılıçlarını savurup bir atın bağır-saklarını dışarı döktü. Bir an sonra bir *pilum*’un [savaş mızrağı] karnını yakarak yırtmasıyla suya yuvarlandı ve kendini kaybetti. Çılgına dönmüş güneş yanığı Galyalılar inatla sımsıkı dayanıyor

ve dövüŖe devam ediyor ya da kısa bir mesafe öteye koŖup sapanlarını savuruyor ve kavganın ortasına kilden gülle salvosu yağdırıyorlardı. Gülleler taŖ gibi sertti ve biçimleri dümdüz uçmayı garanti ediyordu. Birkaç atlı eyerinden aŖağı yuvarlandı ve kendi köle arkadaşlarının savurduğı güllelerle vurulan bir İberyalıyla bir Grek anında öldü. Sonra süvariler dönüp tekrar hücumla geçtiler ve Galyalılar küçük bıcaklarını çekerek atların diz arkası kırıŖlerini kesmeyi denediler. Doğranan taze etten mide bulandırıcı bir koku yükseldi. Sonra tamamen karanlık çöktü.

[IV]

Karanlıkta, geçidin yarım mil kadar ötesinde, Kleon, İyonyalılarla karŖılaŖtı. İçlerinden biri topallıyor, bir diğeri boynundan akan kanı durdurmaya çalışıyordu. Kleon kendi giysisinden yırttığı parçalarla adamın yarasını sardı. Ardından karanlığa kulak kesildiler; fakat gece artık sessizliğe bürünmüŖtü.

Lakin yine de, hâlâ, yakınlardan bir yerden, dörtmala koŖturan bir atın nal sesleri geliyordu.

“Efendiler!”

Sadece geçidin ordan beri koŖturmaktan değil, çarpıŖmaktan da nefes nefese kalmıŖ Kleon dinledi. “Yalnızca bir tane. Karnını deleceğim hayvanın.”

Elinde kısa kamasiyla eğilip toynak izini takip etmeye baŖladı. Hayvan onun iki büklüm bedenini görünce tehlike hissiyle kiŖşendi. Kleon ortalıkta herhangi bir efendi görmedi. Gördüğü sadece Titul’dü. İberyalı parıldayan dişlerle sırtıyordu.

“Askerin birini attan aŖağı çektim ve taŖla beynini paramparça ettim,” dedi. “Miğferi kabuk gibi çatırdayıp yarıldı. Sonra da onun atını aldım.”

“Ya Brennus?”

“Brennus öldü,” dedi Titul. “Onun öldüğünü gözlerimle gördüm. Tıpkı diğeri Galyalılar gibi... Onlar da öldüler ve Ŗüphesiz, tanrısız adamlar olarak cehenneme gittiler.”

“Onlar kahramandı,” dedi İyonyalılarından biri, bir kâtip, hızla kaçmış, zayıf bir adam. “Böyle adamlar bir zamanlar Yunanistan’da özel olarak yetiştirilirdi.”

“Müthişti yiğitlikte, kaybolup gitmiş Batı Adası’nın adamları,” dedi Titul, kendini kaybederek.

Kleon atın yelesini kavradı. İyonyalılar arkadan seğirttiler. Karanlık birazcık aydınlanmaya, ortalık tatlı bir görünüm almaya başlamıştı; beyaz ve pırıl pırıl yıldızlar sökün etmişti zira. Yama-cın tepesinde bir kurt uludu uzun uzun ve insanın içine işleyen bir sesle.

“Kurtlar gecikti bile,” dedi Titul, “sürüler sahipsiz.”

Tekrar o uzun uluma sesi yükseldi, vahşi, soğuk ve merhamet-siz. Yalnız bir kurttu. Başka bir hemcinsi cevap vermedi ona.

Aniden Greklerden biri sendeleyip yere yuvarlandı. Titul atını durdurdu ve geriye doğru yönelen Kleon adama doğru eğildi.

“Neyin var?” diye sordu.

Sonra onun, tepenin zirvesinde Delos limanından söz eden genç adam olduğunu gördü. Şimdi dudaklarının arasından verdiği nefese kanlı bir köpük eşlik ediyordu. Hadım, delikanlının başu-cuna çökerek onun ağızını sildi.

“Göğsümden yaralandım. Fakat sesimi çıkarmadım. Beni arkanızda ölüme terk etmeyesiniz diye. Yalnız... Karanlıklar içinde... Bir köle gibi...”

Öksürdü ve bir şeyler mırıldanmaya başladı. Dudaklarından kırık bir Grekçe dökülüyordu, Yunanistan’ı hiç görmemiş olsa da. Ağızından süzülen köpük ılık bir akıntıya dönüştü. Birden Kleon’un kolunu sımsıkı kavradı.

“Ah, deniz!”

O zaman Kleon onun öldüğünü anladı ve keder yüklü, korkunç bir öfke kaynamaya başladı donmuş yüreğinin ortasında. Fakat er-keklüğünü kaybetmiş bedeninde hiç gözyaşı kalmamıştı.